

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

доктора педагогічних наук, професора
Каплінського Василя Васильовича
про дисертаційне дослідження

**«ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНИХ
ДИСЦИПЛІН ДО СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ В ПРОЦЕСІ
НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ»**

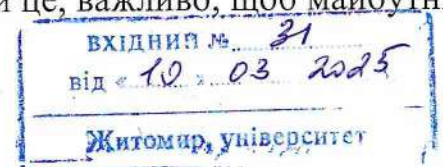
ВЕЛИКОЇ АЛІНИ МИХАЙЛІВНИ,

поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Кажуть, що успіх – це не обов'язково кінцевий результат, а сам шлях, який людина проходить, досягаючи поставлених цілей. Успіх не завжди приходить з першого разу. І це відчула дисертантка, яка багато років працювала над своїм дослідженням. В процесі ознайомлення з текстом дисертації відчувалась кропітка робота на шляху до досягнення поставлених цілей, а в результаті ознайомлення можна впевнено констатувати про успішний результат.

Дисертація викликала приємне враження і в науково-теоретичному плані і в плані практикоорієнтованості (зацепило), і я впевнений, що таке ж враження вона викличе і в тих, хто буде з нею знайомитись після захисту як в науковому, так і в практичному аспектах. Робота педоцентрична. І дуже важливо, що в центрі інтересів дисертантки дитячий успіх, а отже – і дитячі долі, які від нього залежать.

В умовах глобалізаційних процесів та інтеграції в європейський освітній простір актуалізується потреба в підготовці педагогів, які здатні не лише успішно засвоювати та транслювати знання, а й активно залучати учнів до науково-дослідницької діяльності. Враховуючи це, важливо, щоб майбутні

учителі гуманітарних дисциплін володіли необхідними методами для створення ситуацій успіху, які стимулюють учнів до дослідницької діяльності.

Науково-дослідницька діяльність є однією з основних форм інтеграції знань і практичних навичок, сприяючи розвитку здобувачів освіти не тільки в академічному та професійному планах, але й в особистісному. Створення ситуацій успіху є важливим аспектом, який посилює мотивацію і допомагає усвідомити здатність до досягнення високих результатів. Тому підготовка вчителя, здатного формувати такі ситуації, стає важливим фактором у навчальному процесі.

На сучасному етапі в Україні є певні труднощі у підготовці майбутніх педагогів до організації науково-дослідницької діяльності учнів, зокрема в контексті гуманітарних дисциплін. Дослідження свідчать про недостатню увагу до розвитку вміння педагогів створювати умови для успіху учнів під час дослідницької діяльності, що обмежує ефективність освітнього процесу.

Для забезпечення високої якості освіти важливо впроваджувати інноваційні методи створення ситуацій успіху в навчально-дослідницькій діяльності учнів. Це вимагає від педагогів не лише глибоких предметних знань, а й умінь організовувати ефективний процес навчання, підтримувати мотивацію учнів до дослідницької діяльності та сприяти їхньому творчому розвитку.

Таким чином, актуальність обраної теми обумовлена необхідністю розв'язання проблеми підготовки майбутніх учителів гуманітарних дисциплін до створення умов для науково-дослідницької діяльності учнів, що має важливе значення для підвищення якості освіти та розвитку дослідницьких компетентностей учнів.

Оцінюючи дисертаційну роботу з позицій єдності змісту і форми перш за все варто звернути увагу її струнку структуру, яка стала гарним орієнтиром щодо досягнення успішних результатів дослідження і забезпечила якісну наукову організацію праці над дисертацією. Спочатку

означено і вироблено теоретичні позиції підготовки майбутніх учителів гуманітарних дисциплін до створення ситуації успіху в професійній діяльності шляхом аналізу стану дослідженості проблеми в історії та теорії освіти, наукового розкриття ситуації успіху як психолого-педагогічної проблеми та наукових підходів до підготовки майбутніх учителів гуманітарних дисциплін до організації науково-дослідної роботи з використанням ситуації успіху.

Це в свою чергу стало орієнтиром для моделювання підготовки майбутніх учителів гуманітарних дисциплін до створення ситуації успіху через аналіз змісту, форм та методів організації науково-дослідної діяльності здобувачів освіти: розкриття дидактичного та виховного потенціалу ситуації успіху; виокремлення педагогічних умов та їх обґрунтування з подальшою перевіркою їх ефективності на основі адекватного критеріально-діагностичний апарату; структурування готовності майбутніх учителів гуманітарних дисциплін до створення ситуації успіху і, насамкінець, побудови моделі підготовки майбутнього вчителя гуманітарних дисциплін до створення ситуації успіху у процесі науково-дослідної діяльності учнів та її експериментальної перевірки.

Особливу увагу привертають визначені дисертанткою технологічні прийоми створення ситуації успіху (подолання страху, авансування успішного результату, прийом прихованого впливу, прийом зміцнення внутрішньої мотивації, визнання особистісної унікальності і винятковості, мобілізація активності, прийом самооцінювання успіху).

Загалом відчувається *відповідальний підхід* до дослідження проблеми на всіх його етапах; *системність, логічність і поетапність*; виважений підхід до аналізу наукових джерел з присутністю *власної наукової позиції* автора; відображення основних положень роботи в публікаціях; *збалансованість* висновків. Цінними є і практичні надбання дисертантки – те, що забезпечує її затребуваність для викладачів і педагогів-практиків.

Обґрунтування дисертанкою суперечностей передбачає розбудову освітнього середовища, сприятливого для розвитку особистості; особливо цінний наголос зроблено на розвиток *потреби* у досягненні ситуації успіху, чим підкреслюється факт не одноразової дії (нехай навіть дуже успішної зі сторони учителя), а робота на далеку перспективу. Логічним є перехід до обґрунтування методичного інструментарію як пошуку відповіді на питання: як цього досягти (с.9).

Розкриття змісту п. 1.1. подано у цікавому ракурсі: не строго хронологічний підхід (від античності – до сучасності) і не за персоналіями, а за розвитком конкретного вчення, у даному разі, про ситуацію успіху. Прикладом може бути матеріал на с. 15 («успіх у Арістотеля і у працях сучасних філософів»).

Ідентично подано матеріал щодо професійної підготовки майбутніх учителів (п.1.3). Дана категорія розглянута через призму історико – педагогічного контенту, зарубіжного досвіду (Франція, с.44), нормативно – правової бази, енциклопедичних видань і лише на основі усього доробку подане власне тлумачення (с.45).

Екскурс в історію педагогічної думки здійснено і у процесі розкриття змісту критеріїв готовності учителів до організації освітнього процесу (с. 104-105). Це є свідченням глибокого, зацікавленого переосмислення досліджуваних ключових дефініцій і водночас науковою манерою, кредом дослідниці не втрачати зв'язок із минувиною, а знаходити доцільне застосування у сучасності. Підтвердженням попередньо сказаного є рис. 1.1. с.19.

Досить центровано представлено аналіз поглядів корифеїв педагогічної науки (Ушинський, Макаренко, Сухомлинський, Амонашвілі, Шаталов, Натанзон, Ривес, Шульгін); кожен із них обґрунтовував педагогічне сприяння розвитку дитячого *бажання пізнавати* у широкому сенсі через подолання труднощів, але з неоціненним відчуттям у підсумку радості власного успіху (с.20-23).

Джерельна база вдало доповнена аналізом періодичних видань із зазначеної проблеми (с.26), що сприяло створенню цілісного уявлення про сучасне тлумачення ситуації успіху та способи її створення.

Авторське розкриття сутності ключової дефініції є обґрунтованим та оригінальним, навіть дещо несподіваним, оскільки трактоване за типами радості (табл.1.1, с.27), яка знову ж таки адресована дітям.

Авторка пов'язує ситуацію успіху із оптимізмом, подає модель розвитку даної якості (с.40), що представлено не лише як психолого – педагогічний симбіоз, а й зорієнтованість на практичну перспективну площину завдань вищої школи (с.40). Загальне бачення підтверджено в узагальненнях до п.1.2 (с.42) і відображає не лише необхідність бути здатним адаптуватись (деколи пристосуватись, якщо вигідно) до умов, які кимось створюються і продукуються, а ефективно впливати на суспільний і особистісний розвиток.

Комплексне вирішення проблеми підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей пов'язане із базовими науковими підходами (с.45), кожен із яких не просто описаний, а адаптований до змісту проблеми «створення ситуації успіху».

У цьому контексті квалітологічний підхід поданий як «інноваційний для системи вищої освіти», що включає 3 наукових блоки: теорію якості, кваліметрію і теорію управління якістю (с.55); у підсумку – це модель **якості освітніх послуг** за участю усіх учасників освітнього процесу (за визначенням проф. Дубасенюк О.А.).

Дидактичний та виховний потенціал ситуацій успіху лаконічно та водночас методично обґрунтовано і подано на прикладі опису етапів їх створення (с.72-75). Цінність полягає у запропонованій варіативності та сфокусованості на педагогічних застереженнях, що є вкрай цінним для починаючих педагогів.

Теоретичний аналіз етапів створення ситуацій успіху конкретизований прийомами діяльності учителя на кожному етапі і подано

у табл. 2.2. (с.75-76), ідентично у табл. 2.3. (с.100). Варто відзначити вкрай позитивне емоційне насичення пункту «мовна парадигма».

Не обділене увагою наукове тлумачення блоку «гуманітарні науки», оскільки їхня специфіка визначатиме змістову наповнюваність педагогічних умов. Дослідниця розкриває сутність, доводить їх призначення з посиланням на законодавче унормування (с.102), що посилює обґрунтування процесу підготовки фахівців даного фаху (акцент на *високу культуру*, засади гуманізму і добра).

Готовність до здійснення педагогічної діяльності є динамічною системою, тому підтримуємо позицію авторки у тому, що підготовка майбутнього учителя буде етапною з орієнтацією на визначені критерії (с.104-105) та компоненти (с.109-114). Завдання педагогічних працівників – провести майбутніх учителів лабіринтами професійного становлення, аби вони були умотивовані і здатні створювати ситуацію успіху дітей.

Модель підготовки майбутніх учителів гуманітарних дисциплін до створення ситуації успіху в процесі науково-дослідної діяльності учнів (с.131) відображає усі необхідні компоненти, варто наголосити на виокремленні обов'язкової та вибіркової ОК, що було враховано на констатувальному етапі експерименту.

Таким чином, все, що стосується вимог до дисертації є: є тема, яка на часі, є цікаві і спрямовані на успішні результати ідеї, є запропоновані оптимальні шляхи їх реалізації. Проте в порядку наукової дискусії висловлюємо певні міркування:

1. Зроблені узагальнення не завжди повністю відображають зміст відповідних інформаційних блоків, наприклад, у п.1.1 включено лише теоретичний аналіз останніх років, хоча пункт містить і історико-педагогічний контекст (с.29).

2. Програмою експериментального дослідження передбачено виявлення домінуючого виду мотивації вибору професії вчителя

гуманітарних дисциплін (с.147-148). З цією метою використано модифіковані методики (Р.Овчарова, К.Земфір, А.Реан). Однак результати обчислень, що подані у Додатку Б.2 потребують ґрунтовнішої інтерпретації на основі встановлення взаємозв'язків і залежності між одержаними результатами за різними методиками.

3. Виявлені у процесі педагогічного експерименту невідповідності між намірами респондентів та реальними показниками сформованості мотивів (наприклад учителів-практиків (с.154-155), що спонукають до організації науково-дослідної роботи з учнями, варто узгодити із описаними суперечностями (с.9), інакше втрачається наявний між ними зв'язок.

4. За твердженням дослідниці під час проходження виробничої (педагогічної) практики здобувачі вищої освіти на практиці навчалися проектувати ситуації успіху. Під час проектування технології «Створення ситуації успіху» умовно розділили учнів на групи за ставленням до навчання: «надійні», «впевнені», «невпевнені», «зневірені» (с.171). Варто подати розширений опис виокремлених груп, що б підсилило змістове наповнення табл. 3.2 «Прийоми створення ситуації успіху» (с.172).

5. Значне місце в експериментальній роботі посідали діагностика рівня мотивації, сформованості відповідних знань, умінь та особистісних якостей майбутніх учителів гуманітарних дисциплін, які здійснювали у два етапи – на початку та в кінці експерименту. Оцінювалися рівень сформованості кожного з компонентів розробленої автором моделі готовності майбутнього вчителя гуманітарних дисциплін до створення ситуації успіху у науково-дослідній діяльності. Доцільно було б подати розгорнуту характеристику кожного із чотирьох визначених рівнів з включенням виявлених даних за кожним критерієм.

Однак побажання не зачіпають змісту роботи, а стосуються лише її формального боку, абсолютно не применшуючи значення дослідження, яке є актуальним, сучасним і своєчасним, логічно довершеним, з безперечною

науковою новизною, теоретичним і практичним значенням, з потенціалом для подальших наукових розвідок в цій площині, а його результати можуть бути корисними в системі професійної освіти. Все вищезазначене дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота Великої Аліни Михайлівни «Підготовка майбутніх учителів гуманітарних дисциплін до створення ситуації успіху в процесі науково-дослідної діяльності учнів», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, є завершеною, повністю відповідає вимогам і заслуговує на присвоєння вченого ступеня кандидата педагогічних наук

Впевнений, що завдяки науковій новизні і практичній цінності даний дисертаційний проект буде корисним і матиме позитивну післядію. Бажаю подальших успіхів і всіх сприятливих умов для їх досягнення.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор

Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

І. Заслужений діяч науки і освіти
І. Заслужений діяч науки і освіти

02.11.2023

Каплінський В.В.